

Onderwijssymposium: 'Helpen en vechten gaan niet samen'

De Atlantische Onderwijscommissie organiseerde op 16 november in samenwerking met de Nederlandse Defensie Academie (NLDA), Avans Hogeschool en Fontys Hogescholen, een onderwijssymposium met als thema civiel-militaire samenwerking (CIMIC). Locatie was de Koninklijke Militaire Academie in Breda. Onder leiding van Sonja Vetter-Samuels, voorzitter van de Onderwijscommissie, gaven achtereenvolgens dr. Myriam Bollen (hoofddocent NLDA), Paul van den Berg (ICCO), luitenant-kolonel Jan van der Woerd (hoofd civiel-militaire samenwerking, Ministerie van Defensie) en ir. Rob Gabriëse (Conflictpreventie, Vredesoperaties, Militaire en Civiele Samenwerking, Directie Veiligheidsbeleid, Ministerie van Buitenlandse Zaken) hun visie op de vraag of 'helpen' en 'vechten' samengaan. Het voorwoord werd verzorgd door generaal-majoor Ton van Osch, commandant van de NLDA. Van Osch stelde dat de militair zich tegenwoordig in een grijs gebied bevindt. Enerzijds is hij belast met het waarborgen van een stabiele veiligheidssituatie, anderzijds wordt hij geacht wederopbouwtaak uit te voeren.

Bepalende factoren voor CIMIC

Volgens Myriam Bollen zijn een aantal factoren bepalend voor de samenwerking tussen twee partijen in civiel-militaire context. Ten eerste is er de factor van wederzijdse afhankelijkheid, of interdependentie. Het besef van wederzijdse afhankelijkheid is noodzakelijk om een gemeenschappelijk doel te bereiken. Ook moet men consensus bereiken over de gebieden waarop twee partijen zullen samenwerken en over de gebieden waarop juist niet samengewerkt zal worden. Het kenmerk van CIMIC is namelijk juist dat er een overlap plaatsvindt van werkgebieden. Een andere voorwaarde om tot interorganisatorische samenwerking te komen, is wederzijds vertrouwen in elkaars capaciteiten en in de samenwerkingsbereidheid van de ander.

Provinciale Reconstructie Teams

De taken van een Provinciaal Reconstructie Team (PRT) zijn het versterken van de legitimiteit van de regering in de regio, het verbeteren van de veiligheid ter plekke, het faciliteren van de wederopbouw en het ondernemen van beperkte hulpoperaties onder bepaalde omstandigheden. In Afghanistan is het hierbij dus van belang dat ISAF (de *International Security Assistance Force*, geleid door de NAVO) hieraan werkt met instemming van de overheid in Kaboel. Volgens Myriam Bollen kan zonder een duidelijk lokaal perspectief op dit optreden de invalshoek waarop men civiel-militaire hulp dient te verlenen, niet duidelijk gemaakt worden. De Verenigde Staten delen een PRT twee andere taken toe: het winnen van vertrouwen van de bevolking en de verwijdering van 'subversieve partijen' uit een gebied. De PRT's van de Verenigde Staten vonden zichzelf zeer effectief, maar die van ISAF ook. Non-gouvernementele humanitaire organisaties zijn het meest kritisch. Militairen moeten zich richten op veiligheid en bescherming. Extra taken leiden af van de hoofdtaak van de militairen in Afghanistan. Het gemeenschappelijke zorgpunt van alle PRT's is dat het gebrek aan veiligheid door de Afghaanse bevolking zelf als het grootste probleem wordt gezien. Het is volgens haar dan ook niet verwonderlijk dat niet de PRT's of NGO's, maar de Afghanen zelf uiteindelijk de veiligheidssituatie moeten bepalen.

Krijgsmacht en civiele actoren nader tot elkaar

Paul van den Berg gaf aan waarom een non-gouvernementele organisatie als ICCO (een interkerkelijke organisatie voor ontwikkelings samenwerking met als hoofddoelstelling armoedebestrijding) veel met militairen samenwerkt. ICCO is niet werkzaam waar militairen actief zijn. Door de veranderingen in oorlogsvoering, waarbij intrastatelijke conflicten en complexe vredesoperaties belangrijker zijn geworden, hebben krijgsmachten een nieuwe rol

toebedeeld gekregen op het gebied van wederopbouw en noodhulp. Het aantal internationale spelers die een beroep doen op de krijgsmacht neemt toe, volgens Van den Berg. Waar in het verleden sprake was van sterk gescheiden sferen voor de krijgsmacht en voor internationale organisaties, komen deze twee nu samen in gemeenschappelijke operaties. Volgens Van den Berg komt dat simpelweg omdat vrede en een veilige omgeving zonder militaire hulp niet haalbaar zijn.

Verschillende typen NGO's

Waar NGO's zich eerst toegedien op armoedebestrijding en hulpprojecten, houden ze zich tegenwoordig ook bezig met wederopbouw en conflictbemiddeling. Volgens Van den Berg is het belangrijk dat men zich bewust is van de verschillende types NGO's. Humanitaire organisaties zoals Artsen Zonder Grenzen en het Rode Kruis werken niet samen met krijgsmachten, vanwege hun wens en hun belang om een strikt neutrale rol te behouden. ICCO heeft daarentegen een breder werkveld. Voor defensie kan dat verschil in NGO's misleidend werken. Overlegstructuren zijn daarom noodzakelijk.

Gedragcode voor NGO's

Wanneer NGO's informatie die zij uit vertrouwelijke contacten ter plaatse hebben verkregen openlijk doorgeven aan militairen, kan de reputatie van NGO's geschaad worden. Vooralsnog bestaat er geen zogenaamde 'NGO code of conduct'. Wetgeving bepaalt wel dat NGO's een ondersteunende rol hebben, om parallellen met de Nederlandse overheid te voorkómen. De Nederlandse regering staat kritisch tegenover NGO's door dit niet altijd duidelijke onderscheid.

CIMIC en wederopbouw

Luitenant-kolonel Jan van der Woerdt ging nader in op de PRT's die zich in Afghanistan bevinden en gaf duidelijk weer welke aspecten wel en niet tot hun werkterrein horen. 'Jan soldaat' doet niet aan ontwikkelingshulp, maakte Van der Woerdt duidelijk. Het element van sociaal-economische opbouw noemt Van der Woerdt een zaak voor NGO's. Hij schaarde de beïnvloeding van de processen in dorpsgemeenschappen niet tot de taak van de krijgsmacht in het kader van CIMIC. NGO's zijn gericht op het capaciteitproces, duurzame ontwikkeling en kennis en gevoel voor de lokale situatie. De krijgsmacht doet door middel van CIMIC alleen aan de opbouw van de veiligheidssector (security sector reform). Van der Woerdt maakte echter duidelijk dat onder de bevolking de verwachting kan leven dat er iets concreets opgebouwd zal worden. In afwezigheid van een NGO neemt het leger de taak van sociaal-economische opbouw dan op zich. Dat kan positief werken voor de acceptatie van de militaire missie onder de bevolking en het kan de start betekenen van nieuwe projecten, aldus Van der Woerdt. 'Helpen en vechten' moeten in de praktijk daarom soms dan ook samengaan.

NGO's ondersteunen ook de krijgsmacht

Met het doel draagvlak te creëren in Afghanistan hebben de ministeries van Buitenlandse Zaken, Ontwikkelingssamenwerking en Defensie enige tijd vóór de start van de missie in Uruzgan verschillende NGO's onder de Afghaanse bevolking geïntroduceerd. Door middel van de opgedane kennis van de NGO's kon er bepaald worden hoe de machtstructuren in de provincie in elkaar zaten. Ook kon bepaald worden welke mate van legitimiteit lokale besturen in de provincie genoten en welke rol de stamoudsten in de samenleving vervullen. Hierdoor werd duidelijk dat de veiligheidssector heringericht diende te worden. Zo genoot de als corrupt bekendstaande politie nauwelijks draagvlak onder de bevolking.

Wederopbouw en de '3 D' benadering

Wederopbouw betekent de fysieke, economische, sociale en politieke ontwikkeling van een bepaald gebied na beëindiging van een gewapend conflict. Rob Gabriëse gaf aan dat dit begrip breder is dan civiel-militaire samenwerking. Ook hij wees op het belang van een geïntegreerd optreden van civiele en militaire actoren als uitgangspunt van wederopbouw. Hij noemde dit de '3 D' benadering: 'diplomacy', 'defence' en 'development'. Dit is noodzakelijk voor een duurzame sociale ontwikkeling.

Samenwerking centrale en lokale overheden

In Afghanistan begon NAVO haar aanwezigheid uit te bouwen vanuit Kaboel. In tegenstelling tot de Amerikaans geleide, offensieve 'Operation Enduring Freedom', werkt ISAF aan een geïntegreerde benadering van wederopbouw en veiligheid. Alhoewel het accent van ISAF op de militaire operatie ligt, zijn er zo'n 150 wederopbouwprojecten in uitvoering in Uruzgan. Het bleek dat in Uruzgan verschillende voorwaarden voor goed bestuur niet aanwezig zijn. Indien het de nationale overheid in samenwerking met lokale overheden lukt om te zorgen voor stabiliteit, zullen er meer zogeheten 'quick and visible' projecten gerealiseerd worden.

Vechtmissie of opbouwmissie?

Achter de zinsnede "Helpen en vechten gaan niet samen" zetten de drie deelnemende journalisten aan de afsluitende paneldiscussie, Bette Dam, Peter ter Velde en Norbert Reintje, allen een vraagteken. Eerstgenoemde, die kort geleden nog als 'embedded' journaliste in Afghanistan werkzaam was, was van mening dat het onderscheid tussen de Amerikaanse missie Enduring Freedom en de NAVO-missie ISAF in de praktijk niet geheel duidelijk is. Haar rol als 'embedded' journaliste liet haar toe met patrouilles mee te gaan, maar dit liet haar niet zien hoe het met de gemiddelde Afghaan gesteld is. Dit wezenlijke aspect van de operatie bleef voor haar verborgen. Terwijl de Tweede Kamer uitsluitend heeft ingestemd met de missie in Uruzgan als deze een opbouwmissie zou zijn, was Dam naar eigen zeggen getuige van een 'vechtmissie'. Contact met de lokale bevolking was volgens haar vrijwel onmogelijk. Overste Van der Woerdts wees erop dat de patrouilles niettemin essentieel zijn voor het waarborgen van de veiligheid in de regio's.

Journalistieke onafhankelijkheid

Peter ter Velde was het met Bette Dam eens dat 'embedded' journalistiek zijn nadelen kan hebben. Militaire bescherming is weliswaar noodzakelijk om veilig verslag te kunnen doen vanuit een oorlogsgebied, maar het is de vraag hoe onafhankelijk je nog bent. Met welke veiligheidsmensen, Afghaans of van ISAF, ga je op stap? Wat is het belang van degenen die een journalist begeleiden in het uiteindelijke verhaal? Alleen zo kan de mate van journalistieke onafhankelijkheid bepaald worden.

Duidelijkheid over Uruzgan-missie

Journalist Norbert Reintjens benadrukte dat verschillende geledingen in de overheid niet eensgezind naar voren treden over de missie in Afghanistan. Volgens Reintjens was alleen de minister van Defensie, Henk Kamp, duidelijk over het karakter van de missie. Hij noemt de huidige fase van de missie een van stabilisatie van de veiligheidssituatie, waarin er later plaats is voor opbouw. De huidige verwarring over het karakter van de missie komt volgens Reintjens door de discussie die voorafgaand aan de missie is gevoerd in Nederland. Daarin werd alleen gehamerd op de term 'wederopbouw', aldus Reintjens.